

Світовий досвід зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва

Линда Іван Степанович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.08.2025	Економіка	338.24:336.6:334.012.63 (100)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17338145>

Анотація. У статті аналізуються виклики та загрози фінансово-економічній безпеці сектора малого підприємництва. Метою дослідження визначено узагальнення світового досвіду зміцнення фінансово-економічної безпеки сектора малого підприємництва країни. Встановлено, що міжнародний досвід реалізації політики зміцнення фінансово-економічної безпеки сектора малого підприємництва найчастіше базується на двох функціональних напрямках: розвитковому, пов'язаному із забезпеченням сприятливих умов функціонування малого бізнесу, збереженням їх фінансової стійкості, конкурентоспроможності та життєздатності у довгостроковій перспективі та превентивно-стабілізуючому, націленому на попередження і протидію загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на фінансову стабільність і безпеку суб'єктів малого бізнесу. Констатовано, що нестача власних коштів та складність залучення фінансових ресурсів з ринкових джерел формують основні перешкоди на шляху розвитку сегменту малого підприємництва та суттєво стримують їх інноваційну спроможність.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, сектор малого підприємництва, бізнес, фінансові ризики і загрози, державна політика і регулювання, інструменти зміцнення, фінансові ресурси.

Challenges of investment security in the regions of Ukraine

Abstract. The article analyzes challenges and threats to the financial security of the small business sector. The purpose of the study is to generalize the global experience of strengthening the financial security of the country's small business sector.

It is substantiated that the world has gained significant international experience in the field of ensuring financial security in particular and realizing its potential in the context of improving the country's financial system in general, including in wartime conditions.

It has been established that the international experience of implementing the policy of strengthening the financial security of the small business sector is most often based on two functional directions: developmental, related to ensuring favorable conditions for the functioning of small businesses, preserving their financial stability, competitiveness and viability in the long term, and preventive and stabilizing, aimed at on the prevention and counteraction of threats from the internal and external environment that affect the financial stability and security of small business entities.

¹ Линда Іван Степанович, к.е.н., доцент, заступник директора ТзОВ "Консалтингова компанія "Віадук", <https://orcid.org/0009-0001-6325-7669>

It was established that the lack of own funds and the difficulty of attracting financial resources from market sources form the main obstacles to the development of the small business segment and significantly restrain their innovative capacity.

It has been proven that the important applied value of such experience lies in the fact that within its limits the effectiveness of regulatory tools aimed at overcoming the latest financial risks and threats related to financial fraud, raiding, cybercrimes, etc. has been tested. On this basis, it is expedient to form a domestic financial policy in order to strengthen the financial security of the country's small business sector.

Key words: financial security, small business sector, business, financial risks and threats, government policy and regulation, strengthening tools, financial resources.

Вступ

Фінансово-економічна безпека підприємницьких суб'єктів виступає фундаментальною основою їх стабільного фінансового стану, а також ключовим чинником забезпечення економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності в умовах динамічної нестабільності та невизначеності зовнішніх факторів. Рівень її теоретичної концептуалізації та формалізації може суттєво варіюватися, проте важливим залишається розуміння основних компонентів безпеки та визначення їх ролі у забезпеченні тривалого фінансового балансу. Формування моделі фінансово-економічної безпеки малого підприємництва передбачає, насамперед, вибір адекватного комплексу організаційно-управлінських, фінансово-економічних та нормативно-правових механізмів, спрямованих на своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізацію і ліквідацію загроз, що можуть негативно вплинути на стабільність фінансово-економічної сфери.

Особливості малого підприємництва у цьому контексті визначаються низкою специфічних рис, які відрізняють його від середнього та великого бізнесу. Зокрема, малі підприємства характеризуються підвищеною гнучкістю і оперативністю управлінських процесів, що проявляється в оптимізації організації праці та раціональному розподілі робочих місць, швидшому реагуванні на ринкові зміни та потреби споживачів, підвищеній клієнтоорієнтованості, а також більшою свободою у формуванні і реалізації стратегічних програм розвитку та мобільністю бізнес-моделей. Водночас, малий бізнес обмежений у фінансових ресурсах, що зумовлює менші можливості для накопичення фінансових буферів – резервів капіталу, необхідних для підвищення стійкості до ризиків у періоди фінансової нестабільності та мінімізації впливу зовнішніх і внутрішніх макроекономічних потрясінь. Враховуючи ці особливості, а також виклики воєнного часу, державна політика повинна спрямовувати зусилля на створення сприятливих умов для розвитку та безпечного функціонування малого підприємництва в Україні. Це може бути реалізовано як шляхом надання прямої фінансової підтримки (особливо суб'єктам, що сприяють утвердженню національних цінностей, працюють із вітчизняною сировиною та ресурсами), так і через формування сприятливого регуляторного середовища (наприклад, зменшення податкового тягаря, зниження кредитних ставок, підтримка раціональної інвестиційної політики та розвиток страхування фінансових ризиків).

У цьому контексті представляє значний інтерес вивчення зарубіжного досвіду забезпечення фінансово-економічної безпеки малого підприємництва, а також аналіз можливостей адаптації та інтеграції цих практик до українських умов. Сутнісні характеристики та практичні підходи до забезпечення фінансово-економічної безпеки на рівні окремих суб'єктів господарювання досліджують такі вчені, як Г. Возняк [3, с.27-45; 4, с.194-200], К. Горячева [6, с.65-67], О. Пономаренко [9, с.77-80]; на рівні регіонального розвитку – Т. Васильців, Р. Лупак, Н. Юрків [2, с.90-101], В. Геєць, М.

Кизим та інші [5, с.10-18]; на державному рівні – О. Барановський [1, с.12-24], М. Єрмошенко [7, с.8-18]; на рівні окремих секторів національної економіки – М. Камлик [8, с.22-32], С. Гринкевич [10, с.24-27].

Водночас, сучасні виклики вимагають подальшого удосконалення методологічних та практичних засад ефективного державного управління у сфері зміцнення фінансово-економічної безпеки малого підприємництва в Україні, що передбачає систематизацію та впровадження якісного зарубіжного досвіду у відповідні механізми. Метою даної статті є систематизація міжнародного досвіду щодо посилення фінансово-економічної безпеки сектора малого підприємництва з урахуванням особливостей українського економічного середовища.

Результати

Слід зауважити, що у розвинених країнах державна підтримка сектора малого підприємництва є одним із пріоритетних напрямів проактивної економічної політики, яка виступає фундаментальним чинником економічного зростання, якісних структурних трансформацій економіки, а також активізації ринку праці. Водночас в Україні малий бізнес нерідко сприймається органами державної влади як сегмент із низькою рентабельністю та обмеженою соціально-економічною відповідальністю, що зумовлено практиками ухилення від сплати податків і соціальних внесків, а також високим рівнем тінізації зайнятості та доходів. Причинами такого стану є недостатній рівень державної підтримки малих підприємств у фінансовій, інформаційній та організаційній сферах, а також слабка мотивація до підприємницької активності серед працездатного населення, зокрема серед молоді, жінок та соціально вразливих груп.

Зазвичай політика зміцнення фінансово-економічної безпеки малого підприємництва у зарубіжних країнах ґрунтується на двох основних функціональних напрямках: по-перше, забезпеченні сприятливих умов для сталого розвитку малих суб'єктів господарювання, збереженні їхньої фінансової стійкості, конкурентоздатності та життєздатності в довгостроковій перспективі (розвитковий напрям); по-друге, превентивному запобіганні та протидії загрозам внутрішнього та зовнішнього характеру, які можуть негативно впливати на фінансову стабільність і безпеку малого бізнесу (превентивно-стабілізуючий напрям).

У країнах Європейського Союзу основними пріоритетами державної політики в сфері гарантування безпеки малого підприємництва є формування відповідної інфраструктури розвитку підприємництва, запровадження системи пільг і прозорих процедур оподаткування, забезпечення фінансово-кредитної підтримки, а також сприяння співпраці з великими підприємствами через впровадження субконтрактних угод, лізингових схем, франчайзингу та колективної реалізації науково-технічних розробок. При цьому слід підкреслити, що така політика не передбачає створення «теплих» умов для малого бізнесу, а спрямована на забезпечення рівних стартових можливостей для всіх підприємств у конкурентному середовищі, а також компенсує частину фінансових витрат малих підприємств, сприяючи таким чином підвищенню їх фінансово-економічної безпеки.

У світі існують дві домінуючі моделі державної фінансової підтримки малого бізнесу. Перша, так звана модель «кількісної експансії», орієнтована на розширення експортної діяльності підприємств із збереженням свободи зовнішньоекономічних операцій і застосовується, зокрема, у Великобританії. Вона передбачає використання непрямих інструментів державної підтримки, таких як експортні кредити, гарантії, страхування тощо. Друга модель, відома як «модель якісної експансії», характерна для більшості країн ЄС, США та інших інноваційно орієнтованих економік і базується на активному залученні різних фінансових агентів до пільгового, довгострокового та

іншого кредитування малого бізнесу з державним гарантуванням, орієнтованому на фінансування технологічного розвитку та інновацій.

Практика розробки спеціалізованих державних програм інноваційного розвитку з акцентом на стимулювання малого інноваційного підприємництва є вагомим елементом національних та регіональних інноваційних систем. Основна мета таких програм полягає у сприянні створенню та фінансово-організаційній підтримці діяльності малих інжинірингових компаній, венчурних фірм, стартапів і підприємств, які здійснюють контрактні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, спрямовані на впровадження інноваційних ідей, інтелектуальної власності та винаходів. Зарубіжний досвід підтверджує вирішальне значення малого бізнесу у формуванні інноваційного середовища та важливу роль у переході до нових постіндустріальних технологічних укладів.

Для посилення фінансово-економічної безпеки українського малого підприємництва доцільним є застосування комплексного підходу, що включає підтримку експортної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання задля їхнього просування на міжнародні ринки і технологічного розвитку.

Не менш значущим фактором фінансової стабільності малих підприємств є зниження фіскальних бар'єрів. Зростання ролі малого бізнесу у світовій економіці спонукало більшість розвинених країн до формування спеціалізованої податкової політики, що може слугувати корисним орієнтиром для вітчизняної податкової системи. Одним із поширених механізмів є впровадження податкових преференцій шляхом встановлення спеціальних податкових режимів (наприклад, у Франції) або застосування загальних правил з додатковими пільгами для малих підприємств (США, Великобританія, Швеція).

Так, у Франції функціонує спрощена система оподаткування для малого та середнього бізнесу, яка залежить від рівня доходу підприємств. З 2023 року стандартна ставка податку на прибуток становить 25 %, тоді як для малих компаній із річним оборотом до 10 млн євро діє пільгова ставка 15 % на прибуток до 42 500 євро, із застосуванням стандартної ставки при перевищенні ліміту. Крім того, малий бізнес звільнений від декларування ПДВ і подає спрощену податкову звітність.

У інших країнах ЄС і поза його межами також існують спеціальні режими оподаткування, зокрема у Великобританії, де малим підприємствам із доходом до 50 000 фунтів стерлінгів дозволено подавати спрощену податкову декларацію. З 2023 року податкова ставка для прибутку понад 250 000 фунтів зросла до 25 %, тоді як компанії з доходами нижче 50 000 фунтів залишаються на ставці 19 %, а для проміжного діапазону застосовується прогресивна шкала ставок.

У США система оподаткування малого бізнесу є більш складною і залежить від типу організації, обороту, виду діяльності та регіону. Позитивним є те, що підприємства з невеликими доходами можуть застосовувати касовий метод обліку, а також вилучати інвестиції у капітальні активи до певного ліміту з-під оподаткування. Уряд США фокусує увагу не стільки на зниженні податкового навантаження, скільки на розширенні фінансових інструментів підтримки, таких як гарантування кредитів, венчурне фінансування та спеціальні інвестиційні програми.

Таким чином, у провідних країнах застосовуються різноманітні спрощені моделі оподаткування малого бізнесу, однак широке впровадження єдиної системи оподаткування, аналогічної українській, є радше винятком. Основними перевагами спрощених режимів є зниження бюрократичних процедур і спрощення податкового обліку, проте їхня ефективність як інструменту детінізації доходів малого бізнесу залишається обмеженою.

У зв'язку з цим доцільним є дослідження світового досвіду застосування спеціальних податкових режимів для малого бізнесу та можливостей їх адаптації в Україні, особливо в контексті післявоєнної модернізації податкової системи. Раціональним кроком може стати законодавче запровадження тимчасових пільг чи звільнень від оподаткування для підприємств, які беруть участь у відновленні економіки, що забезпечить додаткові стимули для економічного розвитку. Фіскальні інструменти, спираючись на міжнародний досвід, слід розглядати як дієві методи регулювання економіки та боротьби з тінізацією, особливо у секторі малого підприємництва.

Міжнародна практика також підкреслює важливість вдосконалення інституційного середовища малого бізнесу, що передбачає забезпечення координації та доступності інститутів і організацій, залучених до забезпечення господарської безпеки, включно з нормативно-правовою базою, ринковою інфраструктурою та регуляторними органами. У сучасних умовах тотальної діджиталізації розвитку малого бізнесу сприяє формування цифрової інфраструктури, яка включає: (1) онлайн-платформи для взаємодії бізнесу, держави та суспільства, зокрема з питань фінансування і просування проєктів; (2) цифрові інформаційно-консалтингові сервіси для підтримки малого бізнесу у сфері фінансової безпеки; (3) електронні сервіси з актуальною інформацією щодо бухгалтерського обліку, оподаткування, інвестиційної діяльності і експорту; (4) автоматизацію та цифровізацію адміністрування податків, що сприяє зниженню корупції, скороченню витрат на утримання фіскальних органів і підвищенню ефективності податкової системи.

У країнах ЄС, США, Японії та інших передових економіках на високому рівні розвинуте проектне фінансування малого бізнесу та стартапів, що є одним із ключових чинників економічного зростання. Враховуючи це, для посилення української економіки доцільно розглядати створення ефективною національної інфраструктури фінансування бізнес-проєктів, яка є оптимальною моделлю підтримки інвестицій у реальний сектор. Для реалізації такої ініціативи особливо важливою є активна участь держави, що повинна сприяти стимулюванню банківських установ до активнішого кредитування інвестиційних проєктів шляхом забезпечення передбачуваності економічної політики, системи державних гарантій кредитів, субсидування відсоткових ставок, податкових пільг та вдосконалення нормативного регулювання, включаючи роботу рейтингових агентств, кредитних бюро та інформаційних платформ НБУ.

Розвиток національної інфраструктури фінансування бізнес-проєктів також можна розглядати через створення спеціалізованої державної установи – Фонду гарантування інвестицій, що сприятиме гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, згідно з якими країни-члени ЄС повинні мати механізми компенсації для інвесторів у разі невиконання зобов'язань інвестиційними компаніями. Прикладами таких фондів є Фонд захисту інвесторів в Угорщині (BEVA) та Фонд гарантування інвестицій в Іспанії (FOGAIN), а також двосторонні договори про захист інвестицій між країнами ЄС (Bilateral Investment Protection Treaties – BITs).

Ця ініціатива є важливою для підвищення інвестиційної привабливості України та залучення європейських і міжнародних капіталовкладень, особливо в сектор малого бізнесу. До 2022 року найбільшими інвесторами в Україну серед країн ЄС були Нідерланди та Німеччина. Після початку широкомасштабної війни обсяги іноземних інвестицій різко скоротилися: якщо великі підприємства мали певні фінансові «подушки безпеки», то малі та середні бізнеси зазнали значних збитків. Водночас уряд Німеччини ініціював надання інвестиційних та експортних гарантій німецьким компаніям-інвесторам в Україні для мінімізації ризиків та збитків, спричинених війною. Станом на кінець 2023 року було видано 14 інвестиційних гарантій на загальну

суму 280 млн євро, а також тривають розробки понад 100 проєктних ініціатив. Така активність може стати ключовим фактором післявоєнної відбудови економіки України та зниження безпекових викликів.

Німецькі підприємства традиційно інвестують значні кошти у розвинення зовнішніх ринків, особливо країн, що розвиваються, мотивовані близькістю до клієнтів, перспективами розширення ринків збуту та доступом до природних ресурсів. Проте їх економічна діяльність нерідко ускладнюється політико-правовими ризиками, пов'язаними з війнами, революціями, експропріацією, валютними обмеженнями тощо. З 1960 року Федеративна Республіка Німеччина надає інвестиційні гарантії, які допомагають німецьким компаніям захищати свої інтереси, знижувати фінансові ризики та відшкодовувати збитки у випадку політичних криз. Цей механізм сприяє стабілізації закордонних проєктів та стимулює компанії продовжувати діяльність у складних умовах, підкреслюючи важливість ролі держави у підтримці підприємств, особливо малого бізнесу в інноваційних секторах.

Традиційною проблемою стартапів і малих підприємств у всьому світі є складнощі комерціалізації інноваційних розробок. Багато перспективних інновацій не доходять до ринку через дефіцит фінансування, особливо у фазі переходу від фундаментальних і прикладних досліджень, що зазвичай фінансуються державою, до ринкової фази, яка покладається на приватні інвестиції. Для посилення фінансового потенціалу та безпеки таких проєктів необхідні інструменти підтримки в рамках міжнародних інноваційних програм, спрямованих на подолання дефіциту фінансування, стимулювання комерціалізації результатів досліджень і розвитку малого та середнього бізнесу.

Європейський Союз пропонує широкий спектр грантової підтримки інноваційних проєктів, фінансування різних етапів розробки та впровадження інновацій, а також сприяння комерціалізації ідей. Найбільше ця допомога орієнтована на стартапи та МСП як найбільш мобільний і креативний сектор підприємництва. Учасниками програм є не лише країни ЄС, а й інші держави, що поділяють прогресивні ідеї сталого розвитку і прагнуть побудови сучасних інноваційних систем.

Висновки

Встановлено, що міжнародний досвід реалізації політики зміцнення фінансово-економічної безпеки сектора малого підприємництва зазвичай базується на двох функціональних напрямках: (1) розвитковому, який передбачає створення сприятливих умов для функціонування малого бізнесу, забезпечення збереження його фінансової стійкості, конкурентоспроможності та життєздатності у довгостроковій перспективі, та (2) превентивно-стабілізуючому, орієнтованому на попередження і протидію загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища, що можуть негативно впливати на фінансову стабільність і безпеку суб'єктів малого підприємництва. Основними перешкодами для розвитку сегмента малого бізнесу є недостатність власних фінансових ресурсів та складність залучення капіталу з ринкових джерел, що значною мірою обмежує їх інноваційну спроможність. У відповідь на ці виклики уряди зарубіжних країн, за підтримки міжнародних інституцій, впроваджують заходи, спрямовані на полегшення умов кредитування малого бізнесу, спрощення системи оподаткування, стимулювання інвестиційної привабливості, надання фінансових гарантій та страхування фінансових ризиків. На рівні Європейського Союзу цю проблему адресовано через широкий спектр міжнародних програм підтримки, таких як Eurostars, Innowwide, Horizon, EIC Accelerator, EU-Catalyst partnership, EIT Urban Mobility Accelerator, частина з яких доступна й для українських підприємців.

Подальші наукові дослідження в даній сфері мають бути спрямовані на стандартизацію публічно-приватної політики щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки малого бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Фінансово-економічна безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Дис. д.е.н. К. : ДУ «Інститут економічного прогнозування. 2000. 40 с.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Юрків Н. Я. [Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні](#). *Фінанси України*. 2012. № 3. С. 90-101.
3. Возняк Г. В. Фінансовий потенціал підприємств регіону: підходи до розуміння. *Вісник Університету банківської справи Нац. банку України*. К.: УБС НБУ, 2010. С. 27-45.
4. Возняк Г. В. Банківське кредитування як джерело фінансування інноваційної діяльності на сучасному етапі. *Регіональна економіка*. 2005. Вип. 2. С. 194-200.
5. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Х. : ВД «Інжек». 2006. 240 с.
6. Горячева К. С. Фінансово-економічна безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2007. № 8. С. 65-67.
7. Єрмошенко М. М. Фінансово-економічна безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. URL : <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>
8. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. К.: Атіка, 2005. 432 с.
9. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансово-економічної безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. № 1 (53). С. 77-80.
10. Vasylytsiv T. H., Grynkevych S. S. [Formation of the environment of economic security of entrepreneurship in Ukraine](#). *Економічний часопис-XXI*. 2015. Вип. 3-4, С. 24-27.